

Duševno življenje je pač scela determinirano

Ukinimo svobodo Avtor gre v zagovor sodobne rabe fatalizma, drugače rečeno, svobodo kaže ukiniti

Gre za radikalno delo, ki radikalno ukinja tisto, kar naj bi človeka vzpostavljalo v najbolj radikalnem smislu, to pa je njegova svoboda. V ozadju misli, ki jo avtor plete kot pajek svojo mrežo, je diagnoza, da je svoboda postala problem, kajti postala je označevalec dezorientiranosti. Pokazal je na zatiralsko dimenzijo svobode in glede tega predstavil dobre argumente.

JANEZ MARKEŠ

Vzemimo primere in postalo nam bo jasno, da je svoboda lahko tudi pot v nesvobodo. Zagovorniki svobode, in ta danes funkcionira kot označevalec, z lahkoto pojasnijo razgradnjo vsakršne socialne varnosti. Tako namreč deluje svoboda. Danes ljudje pogosto lahko pridejo le do pogodbe o zaposlitvi za določen čas, in razlaga gre v smer, da je to priložnost za raziskovanje različnih zaposlitvenih možnosti.

V ZDA se otepajo uvedbe univerzalnega zdravstva, kajti le brez njega naj bi človek lahko svobodno izbiral zdravstveno oskrbo, »ki jo zares hoče«. To je danes, v času koronavirusa, precej očitna slepa ulica.

V čem je fatalizem, ki ga avtor primerja z izbiro nezmožnosti izbire, torej slepo ulico enačenja svobode s svobodo izbire? Današnja situacija avtor označuje za čas univerzalizirane oslovske. Sklicuje se na zgodbo o Buridanovem oslu, ki je umrl od lakote, ker se ni mogel odločiti, ali bo pojedel levo ali desno balo sena. Osel se je iz takih ali drugačnih razlogov odločil, da ne bo izbral nobene od ponujenih možnosti. Tu se pokaže, kako je svoboda izbire pravzaprav identična z neizbiro. Alternativa je »izbira nezmožnosti izbire« in tako avtor označuje fatalizem.

Še več, Ruda v knjigi dokazuje, da gre v obravnavi problema (model je poglobljena logika Sofoklova *Ojdipta v Kolonu*) za transcendentni fatalizem. Iz tega izpelje logično posledico, da »mora zato biti fatalizem transcendence«. Avtor fatalizem zagovarja kot način boja »proti indiferentnosti in enačenju svobode s tako ali drugačno zmožnostjo«. Še več, fatalizem postavlja za pogoj, ki šele omogoča

ubeseditev pravega pojma svobode. Fatalizem je zanj postavka, ki omogoči pripravo na »tisto, na kar se ni mogoče pripraviti«. Badiou to imenuje »dogodek«. Jean-Pierre Dupuy to imenuje »razsvetljeni katastrofizem«. Žižek – in Ruda temu pritrjuje – misel nadaljuje kot »obrat apokalipse«, torej kot manever mišljene apokalipse, ne v prihodnosti, temveč kot nekaj, kar se je že zgodilo. Pozorni bralec se bo spomnil, da smo na istorodno temo, prav na teh straneh in prav pred kratkim, predstavili knjigo Alenke Zupančič *The End*.

Avtor se ne čudi, da najbolj slavni (ne)racionalisti v zahodni filozofiji, to pa so bili Descartes, Kant in Hegel, niso bili le zagovorniki razuma in svobode, temveč tudi predestinacije, božje previdnosti in usode. Kako to združiti? Kako že je bilo s predestinacijo?

Kot je rekel Luter, za njim pa Hegel

Razlika med Lutrom in Erazmom Rotterdamskim je v tem, da Erazem aristotelsko misli, da si je odrešitev mogoče služiti z dobrimi deli. Luter je tu v koži svetega Pavla, ki pokaže, da je resnično svoboden človek tisti, ki »izkusi brezup tega, da ne moremo storiti ničesar, s čimer bi lahko dosegli nekaj, k čemur se sploh ne znamo prav prizadevati«. Za Erazma je bila svoboda nujen pogoj vsake religioznosti. Njegova razlika do Lutra se vrti okoli kavzalnega razmerja med milostjo in svobodo. Bog je glavni vzrok dejanja, čeprav je tu še nujni sekundarni vzrok. Verem človek z dejanji doseže svoje, toda zasluge grede Bogu, kajti je gospodar in vodnik. Toda če bi zatrjevali, da ni svobode, temveč le »absolutna nujnost«, kot pravi Luter, bi Bogu pripisali krutost in nepravilnost. Na drugi strani, če imamo človeka za česar koli nezmožnega, potem Bog postane krut in nepopoln, saj je on odgovoren za zlo. S te Lutrove perspektive bi bil Erazmov Bog mrtev. Erazem terja, »naj bo Bog dober«. Luter terja, »naj bo Bog Bog«.

Tu Ruda spomni na nekaj analognega, na to, kar je Adorno rekel o psihoanalizi, namreč, da na psihoanalizi ni nič resničnega razen njenih pretiravanj. In isto, pravi, velja za Lutro. Primer, na-

daljuje, gre v ključne razsežnosti radikalnega pojmovanja svobode. Pri Lutrovih »pretiravanjih« gre namreč za eksces, za pretiravanje, in to mu je omogočilo jasnost v stališčih. Luter kot »reformacijski Herkul« izpelje, da se je religioznemu fatalizmu mogoče izogniti le »z nadrejenostjo svobodne volje božji milosti«. Gre za prakso absolutne nujnosti in Lutro, pravi Ruda, moramo tu brati kot heglorca. Lutrova radikalnost je skorajda »protomaoistična«, nakazuje Ruda. Medij resnice je Pismo, konkretne geopolitične in zgodovinske situacije spremljajo omejitve, »božja beseda« pa človeštvo osvobaja. Brez Boga smo v svojem bistvu nemočni. Tu je ljubezen do Boga, ki je takšna kot vsaka prava ljubezen: zanjo se ne odločimo in se ne moremo odločiti. Ljubezen se zgodi. Zaljubim se, toda potem se odločim, ali se bom poročil ali ne. Predestinacija nastopi v vprašanju, ali se nemogoče zgodi po nujnosti ali naključno. Tu je še vprašanje odločitve, na katero, pravi avtor, Žižek odgovori, da »resnična odločitev predpostavlja, da se postavim v pasivni položaj 'dopuščanja, da sem izbran'«. Konsekvence tega, da smo celo prisiljeni v ponavljanje zla, ne le nezmožni svobodnega odločanja, gredo po Lutru daleč. Podobno kot Freud tako rekoč ponovi trditev, da smo za svoje sanje odgovorni sami, če tudi jih ne ustvarjamo zavestno.

Od fatalista Renéja do Freuda

Bralec si bo z zanimanjem prebral, kaj je Ruda povedal o fatalistu Renéju, ukinjanju aristotelske svobode, kaj o koncu vseh stvari v poglavju *Od Kanta do Schmida in nazaj*. Na tem mestu nas kot priporočeni poudarek zanima Hegel, ki ga bomo na podlagi prebranega skušali strniti v oznako svobode kot spoznane nujnosti. Um ravna, kot bi bilo zanj vse izgubljeno, kot bi se iz »izkustva prejšnjih duhov« ničesar ne naučil, toda »u-notranjenje« jih ohrani. Predpostavka torej je – in Ruda to obrne v maksimo – da se je apokalipsa vedno že zgodila (Ravnaj tako, kot da si že mrtev!). Tu spet najdemo vzporednice z delom *The End* Alenke Zupančič.

Miselni tok nas skupaj z avtor-

jem znova pripelje do bolj izpostavljenega poglavja, namreč, kaj *Po koncu*. Popisuje Freuda proti iluziji duševne svobode. Tu je nekaj predhodnih ugotovitev. Najprej ta, ki jo je podal Diderotov fatalist Jakob, namreč, da človek preživi tri četrtine svojega življenja v hotenju tega, česar ne naredi, in v delanju tega, česar noče. Potem je tu Freudova teza, da je v življenju veliko manj svobodnega, kot smo pripravljeni sprejeti, končno gre za Taubesovo ugotovitev, da je s Freudom na resnično upanje padel sum, da gre zgolj za iluzijo.

Ena temeljnih Freudovih ugotovitev, ki jo izpostavi Ruda, je, da nezavedno ne pozna časa. Freud nekako privzame Heglovo idejo, da se vsaka resničnost začne tako, da nase vzame, kar je navzoče. Če-tudi je to manj kot nič. Teza psihoanalize je, da si vse zasluži analizo in da obstaja racionalnost tudi v domnevnih epifenomenih, torej v sopojavih. Tudi to, da se nekaj na videz zgodi brez razloga, je predmet analize. Razum je lahko do tega indiferenten, toda ne ubeži svoji šibkosti. Freud pri majanju temeljev racionalizma in razuma pomisli na »religiozni svetovni nazor«, kjer se predpostavlja, da »brez božje volje ne pade niti vrabec s strehe«. Taki »nepomembni«

pojavi nas lahko pripeljejo do jedra človeške subjektivnosti, zato jih je treba jemati resno. Podobno je s spodrseljaji in sanjami, na takem vzorcu racionalizem sovpadе z materializmom.

Če gremo k bistvu: Freud nasprotuje »iluziji psihične svobode«, ki se ji človek noče odpovedati. Izbira med svobodo in determinizmom je vnaprej določena, pač v maniri ultimata: »Denar ali življenje!« Če tatu ne damo denarja, smo tudi ob življenje. Tudi govoriti o izbiri pomeni prisilno izbiro. Zato je včasih lahko v praznovnostih več razumnosti kot v tistih, ki so zanikana. Duševno življenje je scela determinirano. Pri sovpadanju najnižjega in najvišjega kot bralci najdemo vzporednice s koronavirusom in človeštvom, ki na vrhuncu samega sebe kleči na kolenih pred najbolj primitivno obliko življenja. Kar je pri Freudu zanimivo, je teza, da nobeno človeško dejanje ni kontingentno, prigodno. Na to dejstvo nas napelje tudi metoda prostih asociacij, *Einfall* (več kot le domislek), ki je v heglovskem smislu kot spekulativna beseda, kajti v sebi združuje več nasprotujočih si pomenov. Ozaveščanje resnice proti sebi povzroči, da se človek osvobodi iluzije in je prive-

den k resnici, k sprejetju dejstva, da je determiniran.

Na tej točki se bomo zaradi omejenega obsega (spet determinizem) morali ustaviti in podrobno razdelavo problema prepustiti bralstvu. Tudi izjemno zanimivo obravnavo usode genitalij kot usode, ki je anatomija. Poudarki avtorjevih norm, ki jih označi s slogani začasne morale, so tile: Ravnaj tako, kot da ne obstajaš! Ravnaj tako, kot da nisi svoboden! Sprejmi boj, pred katerim ne moreš ubežati! Predstavlja si konec vseh stvari! Ravnaj tako, kot da se je apokalipsa že zgodila, kot da je vedno že vse izgubljeno, kot da si mrtev in kot da si neobstoječa ženska! Slednje se nanaša na prednost žensk pri razširjenem soočenju s posledicami Ojdipovega kompleksa.

To je dobra knjiga, vzemite jo v roke.

Ozaveščanje resnice proti sebi povzroči, da se človek osvobodi iluzije in je priveden k resnici, k sprejetju dejstva, da je determiniran.

Živimo v času univerzalizirane oslovskosti. FOTO SHUTTERSTOCK

